

KO‘P YILLIK TAYYORGARLIK BOSQICHLARIDA SHUG‘ULLANUVCHI FUTBOLCHILARNING FAOLIYAT SAMARADORLIGINI BAHOLASH

Abduboqiyev G‘olibjon Abrorjon o‘g‘li

Namangan davlat pedagogika institute 2-bosqich magistranti,

Namangan shahri, O‘zbekiston

gabduboqiyev@gmail.com

Annotatsiya: Maqolada ko‘p yillik tayyorgarlik bosqichlarida futbolchilarni tayyorlash va faoliyat samaradorligini baholash muammolari tahlil qilingan. 8 yoshdan 17 yoshgacha bo‘lgan futbolchilarning o‘yinlarini tahlil qilish orqali ularning faoliyat samaradorligini baholovchi asosiy ko‘rsatkichlar aniqlangan.

Kalit so‘zlar: harakat faoliyati, texnik-taktik harakatlar, musobaqa faoliyati, harakatlar samaradorligi, texnik usullar, asosiy ko‘rsatkichlar, texnik usullar ko‘lami.

EVALUATION OF PERFORMANCE EFFICIENCY OF FOOTBALL PLAYERS ENGAGED IN MULTI-YEAR PREPARATION STAGES

Abstract: The article analyzes the research conducted in the field of problems of training football players and evaluation of competitive activity at the stages of long-term training. By analyzing the games of players from 8 to 17 years old, the main indicators of evaluating the effectiveness of competitions were determined.

Keywords: motor activity, technical and tactical actions, competitive activity, effectiveness of actions, technical techniques, main indicators, volume of technical techniques.

Dolzarbli. Yurtimizda futbol sport turining ommaviyligi va yuqori iqtidorga ega bo‘lgan yosh futbolchilarni saralab olish (seleksiya) tizimini yo‘lga qo‘yish, bolalar va

o'smirlarda futbol bilan shug'ullanish qobiliyatini erta aniqlash va ularda futbolga bo'lgan barqaror qiziqishni rivojlantirishga katta e'tibor qaratilmoqda. Hozirgi kunda futbolchilarni tayyorlash, professional futbolchilarni tayyorlashni sifat jihatdan yangi bosqichga olib chiqish eng dolzarb muamoolardan bo'lib hisoblanadi.

Ko'p yillik tayyorgarlik bosqichlarida futbolchilarni tayyorlash bosqichlarida ularning musobaqa faoliyatini baholash ular tayyorgarligining asosiy mezonlaridan bo'lib hisoblanadi. Zero, ularning musobaqa faoliyati samaradorligini yuqori bo'lishi ular faoliyatini natijasini belgilaydi. Bu esa futbolchilar tayyorgarligini boshqarish sifatiga o'ziga yarasha yuqori talablar qo'yadi, bunda eng muhim omillaridan biri holis baholashni tashkil qilishdir.

Bunday baholashning asosini boshqa ko'rsatkichlar qatorida musobaqa faoliyati natijalari ham tashkil etadi, chunki raqib bilan bellashuv sharoitida sportchilar tayyorgarligining ijobiy va salbiy tomonlari to'la namoyon bo'ladi.

Sport o'yinlarida o'yinchilarning musobaqa faoliyati va sport mahoratini baholash uchun asosiy mezonlar sifatida mutaxassislar samaradorlik va natijalilik ko'rsatkichlari (texnik-taktik harakatlar) dan foydalanishni tavsiya etadilar.

Qator olimlarning fikrlariga ko'ra futbolchilarni harakat faoliyatlarini nazorat qilish, texnik-taktik harakatlarni samarali bajarilishini aniqlash orqali bevosita musobaqa faoliyati samaradorligini baholashshi mumkin. Shunday ekan futbolchilarning maydonda bajaradigan har qanday harakatlarini o'rganish va ilmiy-nazariy tahlil qilish ular faoliyatini o'rganishning asosidir.

Biz tadqiqotimizni Toshkent futbol akademiyasida olib bordik. Tadqiqotda ushbu akademiyaning 8 yoshdan 17 yoshgacha bo'lgan futbolchilarini musobaqa faoliyatlari o'rganilgan. Har bir yoshdagi guruh futbolchilarini musobaqalardagi (jami 20 tadan uchrashuv kuzatilgan) ishtiroki, erishgan natijalari va faoliyat samaradorligi tahlil qilindi. Ko'p yillik tayyorgarlik bosqichlarida tarbiyalanuvchi futbolchilarni har bir yoshi bo'yicha alohida o'rganishdan asosiy maqsad – ularni yoshiga qarab qaysi texnik-taktik harakatlarni bajarish ko'lamini va samaradorligini o'rganishdir.

O'yinlar mamlakat birinchiliklari va turli norasmiy uchrashuvlardagi ishtiroklarini videotahlillar orqali o'rganib chiqildi (1-jadval).

Ko'p yillik tayyorgarlik bosqichlarida futbolchilarning musobaqa faoliyati samaradorligini tashkil qiluvchi asosiy texnik-taktik harakatlar tahlili (foizlarda) (n 20) 1-jadval

№			Shug'ullanuvchilar yoshi				
			8-9	10-11	12-13	14-15	16-17
To'p uzatishlar							
1	Qisqa va o'rta masofaga	Orqaga va yonga	13	11	12	10	20
2		Oldinga	13	19	18	19	19
3	Harakatdagi o'yinchiga		0,2	2	3	3	3
4	Uzoq masofaga		0	0	0	3	2
5	Kesib uzatish		3	4	3	4	3
Yakka kurashlarda							
6	Yuqorida		1,3	2	2	2	2
7	Pastda		5	4	6	4,4	3
8	Bosh bilan o'ynash		2	2	3	3	3
Darvoza tomon zarbalar							
9	Oyoq bilan		4	2,4	3	3	3
10	Bosh bilan		0,1	0,2	0,2	0,2	0,2
To'pga egalik qilish							
11	To'pni olib yurish		17	16	15	16	17
12	Aldab o'tish		14	9	8	8	7
13	To'pni olib qo'yish		11	13	11	11	7,3
14	To'pga raqibdan oldin egalik qilish		11,4	11,4	10,4	10	8
15	To'pni yo'qotish		5	4	3,4	3,4	2,4
16	JAMI %		100	100	100	100	100

Olib borilgan tahlillarga ko‘ra turli yoshda texnik-taktik harakatlar bajarilishi turlicha. 8 yoshdan 11 yoshgacha bo‘lgan futbolchilarni maydondagi bajaradigan harakatlari deyarli bir xil.

Ularni bajaradigan texnik-taktik harakatlarini katta qismini qisqa va o‘rta masofaga to‘p uzatishlar va to‘pni olib yurishni tashkil qilar ekan. Shuningdek, bu yoshdagi futbolchilar uzoq masofaga to‘p uzatishlar va bosh bilan o‘ynash kabi texnik harakatlarni juda kam miqdorda foydalanishar ekan.

Maydonda bajarilgan har bir harakatlar futbolchilarning faoliyat samaradorligini belgilaydi. 8-11 yoshli futbolchilarni musobaqa faoliyati samaradorligini baholashda o‘rganilgan kriteriyalar ularning faoliyat samaradorligini tashkil etadigan texnik-taktik harakatlarni har birini o‘yin natijasiga ta’sir etishini ham alohida ta’kidlash zarur. Bunda darvozaga berilgan zarbalarning ahamiyati katta. 12 yoshdan 15 yoshgacha bo‘lgan o‘yinchilarni musobaqalarda bajaradigan texnik-taktik harakatlarini tahlilidan ko‘rishimiz mumkinki, uzoq masofaga to‘p uzatish hamda yakka kurashlardagi bajarilgan texnik-taktik harakatlari hajmi oshgan. Bajarilgan texnik-taktik harakatlarni ayrimlarining foizlari kamaygan bo‘lsada, taktik jihatdan o‘ylanib olib bajarilgandir.

Bu yoshga kelib futbolchilar faoliyatida taktik tayyorgarlik bo‘yicha mashg‘ulotlar ko‘lami ortgani uchun ortga va yonga to‘p uzatishlar foizi ko‘payganligini ko‘rishimiz mumkin.

Ko‘p yillik tayyorgarlikning oxirgi bosqichlarida taxsil olayotgan 16-17 yoshli futbolchilarning musobaqa faoliyati professional futbolchilarni bajaradigan texnik-taktik harakatlariga yaqinlashib qoladi. Bu yoshda oldingi yoshdagilarga qaraganda to‘pni harakatdagi o‘yinchiga uzatish texnik-taktik harakatining hajmini oshganligini kuzatdik. To‘pni yo‘qotish esa oldingi yillarga qaraganda sezilarli kamaygan. Bu yoshdagi futbolchilarni maydondagi texnik-taktik harakatlarini o‘rganishda shunga ahamiyat qaratish lozim bo‘lgan jihatlardan biri o‘yin natijalariga katta e’tibor beriladi. Shu bois qaysidir texnik-taktik harakatlarni hajmi oshgan yoki kamayganligi katta ahamiyat kasb etmasligi mumkin.

Xulosa.

Sohaga oid olib borilgan ilmiy ishlar va o'rganilgan adabiyotlar tahliliga tayanib shunday fikrlash mumkinki, ko'p yillik tayyorgarlik bosqichlarida futbolchilar harakat faoliyati samaradorligini baholashda bevosita ularning maydonda bajaradigan texnik-taktik harakatlarining ko'lami asosiy omil bo'lib hisoblanadi.

Turli yoshdagi futbolchilarni musobaqa faoliyati ko'rsatkichlari o'ziga xos. Yoshi ortib borgani sari futbolchilarning bir o'yin davomida bajaradigan texnik-taktik harakatlari soni ortib boradi. Shu sababli ularni sonini emas, bajarilgan texnik-taktik harakatlarni foizini o'rganish maqsadga muvofiq ekan.

Biz tomonimizdan olib borilgan o'rganishlardan shu ma'lum bo'ldiki, ko'p yillik tayyorgarlikning barcha bosqichlarida futbolchilar musobaqada bajaradigan texnik-taktik harakatlarining umumiy ko'lamida katta farq yo'q. Ayrim yoshdagilar yakkakurashlarga ahamiyat qaratsa, boshqalari to'p uzatish va to'pni olib yurish kabi texnik-taktik harakatlarni amalga oshiradilar. Bu harakatlar samaradorligi esa ularning yuqori natijalarga erishishi va musobaqa faoliyati samaradorligini belgilaydi. Bundan kelib chiqib aytishimiz mumkinki, ko'p yillik tayyorgarlik bosqichlarida futbolchilar faoliyatini baholashda bu ko'rsatkichlar asosiy baholovchi omillar sifatida qabul qilish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.М.Мирзиёевнинг 2023 йил 7 апрелдаги “Оммавий ва профессионал футболни ҳар томонлама ривожлантиришнинг қўшимча чора-тадбирлари тўғрисида” ги ПҚ-115-сонли қарори. <http://Lex.uz>.
2. Abidov Sh.U., Igamberdiev O. R., Bozorov S. R. Yosh futbolchilar mashg'ulotlaridagi yuklamalari hajmini yoshga qarab o'zgarishining maxsus harakat sifatlariga ta'sir etishi //Евразийский журнал академических исследований. – 2022. – Т. 2. – №. 10. – С. 229-236.

3. Abidov Sh.U. Issues of modern sports and effective training of footballers //Актуальные вопросы педагогики. – 2021. – С. 107-109.
4. Abidov Sh. Yosh futbolchilarning o‘yin davomida to‘pni qabul qilish samaradorligini oshirish //Академические исследования в современной науке. – 2022. – Т. 1. – №. 17.– С. 136-140.
5. Igamberdiyev O.R. “Futbol nazariyasi va uslubiyati (umumta’lim maktablari va BO‘SM ishlarini rejalashtirish)”. O‘quv qo‘llanma. Chirchiq., -2022. 136 b.
6. Игамбердиев О.Р. Кўп йиллик тайёргарликнинг дастлабки босқичларида футболчиларни саралаб олишнинг илмий – назарий асослари. // Fan – sportga • № 8/2022. 31-34-б.
7. Игамбердиев О.Р. Кўп йиллик тайёргарликнинг юқори босқичларида футболчиларни саралаб олиш тизимлари. Sportda ilmiy tadqiqotlar. – 2023/2. 12-16-б.
8. Игамбердиев О.Р. Кўп йиллик тайёргарлик тизимида футболчиларни саралаб олиш моделининг илмий-назарий асослари. Sportda ilmiy tadqiqotlar – 2023/3 72-76-б
9. Igamberdiyev O. Yosh futbolchilarni tanlab olish va seleksiyalashda yangi tadqiq qilish uslubiyatlari //Академические исследования в современной науке. – 2022. – Т. 1. – №. 17. – С. 159-165.
10. Igamberdiyev O. The effectiveness of using tests for assessing their motor skills in the selection of young football players //International Bulletin of Applied Science and Technology. – 2023. – Т. 3. – №. 4. – С. 451-456.
11. Игамбердиев О.Р. Проблема отбора в подготовка футболистов.// “Jismoniy tarbiya va sport sohasidagi muammolar, yechimlar va istiqbollar” mavzusidagi Respublika ilmiyamaliy anjuman to‘plami. УзГУФКС; Chirchiq-2023. С. 23-26.
12. Igamberdiyev O.R. Yosh futbolchilarni saralab olishda tibbiy nazorat.// “Jismoniy tarbiya va sport sohasidagi muammolar, yechimlar va istiqbollar” mavzusidagi Respublika ilmiyamaliy anjuman to‘plami. O‘zDJTSU; Chirchiq-2023. С. 350-353.
13. Игамбердиев О.Р. Спортда танлаб олиш ва саралаш масалаларининг таҳлили (футбол спорт тури мисолида). “Ommaviy sport tadbirlarini tashkil etish: muammolar,

tendensiyalar va istiqbollar” mavzusidagi xalqaro ilmiy-amaliy onlayn anjuman to‘plami”. Chirchiq-2023. B. 537-542.

14. Igamberdiyev O.R. Yosh futbolchilarni saralab olishda foydalaniladigan nazorat testlarini ishonchliligini o‘rganish. Jismoniy tarbiya va sport sohasida ta’lim, tarbiya, ilmiy tadqiqotlar hamda innovatsion texnologiyalarni joriy etish istiqbollari” mavzusidagi respublika ilmiyamaliy anjuman to‘plami. Chirchiq-2023. B. 98-103.

15. Игамбердиев О.Р. Умумтаълим мактабларидаги 11-12 ёшли ўқувчиларни футбол билан шуғуллантириш орқали жисмоний тайёргарлигини ошириш //Автореф. Дисс. P.f.b.f.d. (PhD)–Чирчиқ. – 2022. – Т. 58.

16. Игамбердиев О. Р. Проблема отбора в подготовка футболистов //Jismoniy tarbiya va sport sohasidagi muammolar, yechimlar va istiqbollar” mavzusidagi Respublika ilmiyamaliy anjuman to ‘plami. УзГУФКС. – С. 23-26.